

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Випуск 20

Рівне – 2010

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. – 333 с.

Ювілейний випуск наукової збірки «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» присвячений 70-ти річчю Рівненського державного гуманітарного університету.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на II Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 8–9 грудня 2010 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне);

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 4 від 26 листопада 2010 р.

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.102009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ.

активно включатись у цей процес, зважаючи на специфіку їхнього статусу як репрезентатора одночасно світської та духовної влади, реалізатора політики православного конфесіоналізму і традиціоналізму.

Джерела та література

1. Бірюліна О. Архів братства імені князів Острозьких / О. Бірюліна // Волинський музей. Історія та сучасність: Наук. зб. – Луцьк, 1999. – Вип. II. – С. 32–35.
2. Василевська С. Історія православного Свято-Володимирського братства за матеріалами фондів Волинського краєзнавчого музею / С. Василевська // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь. Матеріали ІХ наукової історико-краєзнавчої міжнародної конференції 20-23 січня 1998 р.: Наук. зб. – Луцьк: Надстир'я, 1998. – С. 93–95.
3. Введение. Значение церковно-приходской школы и отношение её к Церкви и просветительно-пастырским обязанностям священника // Правила и программы для церковно-приходских школ и школ грамоты. – СПб., 1894 г. – 63 с.
4. Гаврилюк С. Діяльність православних церковних братств щодо вивчення та збереження Волинських старожитностей / С. Гаврилюк // Літопис Волині. – Луцьк: Видавничий відділ «Вежа» Волинського університету ім. Лесі Українки. – Ч.1. – С. 55–61.
5. Герасимчук Ю. В. Луцьке братство кінця ХІХ – початку ХХ століть / Ю. Герасимчук // Велика Волинь: минуле і сучасне. Тези Міжнародної наукової краєзнавчої конференції. Житомир, 9-11 вересня 1993. – Житомир, 1993. – С.88–89.
6. Графиня Антонина Дмитриевна Блудова и Кирилло-Мефодиевское Острожское братство. В память десятилетия со времен кончины основательницы / под ред. И. П. Хрушова. – СПб.: Типо-литография В.В. Комарова, 1903. – 26 с.
7. Левитский К. Церковно-просветительская деятельность на Волини / К. Левитский // Волинские Епархиальные Ведомости. – 1893. – № 23. – Ч. неоффиц. – С.635–644.
8. Папков А. А. Церковные братства / А. Папков. – СПб., 1893.
9. Приходской священник А. К. Отзвв Сельскаго священника о значении церковных братств // Волинские Епархиальные Ведомости. – 1902. – № 26. – Ч. неоффиц. – С. 735–736.
10. Рожко В. С. Нарис історії Української православної церкви на Волині: історико-краєзнавчий нарис / В. Рожко. – Луцьк: Медіа, 2001. – 672 с.
11. Русское православие: Вехи истории / Науч. ред. А. И. Клибанов. – М.: Политиздат, 1989. – 720 с.
12. Ушинский К. О нравственном элементе в русском воспитании (статья первая) / К. Ушинский // Журнал Министерства народного просвещения. – 1860. – Ч. неоффиц. – С. 49–80.
13. Фудель И. И. Основы церковно-приходской жизни / И. Фудель. – М., 1894.
14. Шемякин В. Церковная школа в 1887 году / В. Шемякин // Прибавление к Церковным ведомостям. – 1888. – № 14. – С. 383–387.
15. Шеретюк Р. Антиунійний дискурс діяльності православних братств у Російській імперії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. / Р. Шеретюк, Г. Капустін // Мандрівець: Всеукраїнський науковий журнал. – 2010. – № 1. – С. 28–37.
16. Щапов А. Социально-педагогические условия умственного развития русского народа / А. Щапов. – СПб.: издание Н. П. Полякова, 1870. – 332 с.
17. Юзефович М. Характеристика церковных православных братств / М. Юзефович // Вестник Юго-западной и западной России. Историко-литературный журнал, издаваемый К. Говорским. – 1863. – Том III. – Отдел IV. – С. 1–6.
18. Юркевич П. План и силы для церковной школы / П. Юркевич // Журнал Министерства народного просвещения. – СПб.: печатная В. Головина, 1870. – Часть CXLVIII. – С. 1–28.

УДК 94:255(477.81)

Ірина Тимочко, викладач кафедри загальної і соціальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету

АСПЕКТИ БЛАГОДІЙНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСТРОЗЬКОГО КИРИЛО-МЕФОДІВСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО БРАТСТВА

У статті на конкретному історико-педагогічному матеріалі зроблено спробу простежити та проаналізувати процес реалізації традиції доброчинства за сприянням волинських православних братчиків (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.), зокрема роль Острозького Кирило-Мефодіївського братства в організації та проведенні благодійно-меценатської діяльності.

Ключові слова: православні братства, християнські цінності, доброчинство, благодійність, меценатство, духовне просвітництво.

В статті, використовуючи конкретний історико-педагогічний матеріал, проведено аналіз процесу реалізації добродетельних традицій при содействі волинських православних братчиків (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.), зокрема роль Острозького Кирило-Мефодіївського братства в організації та проведенні благодійно-меценатської діяльності.

Ключевые слова: православные братства, христианские ценности, добродетель, благотворительность, меценатство, духовное просвещение.

The article is an attempt to trace and analyze the process of realization of traditions of benefaction by the promotion of Volyn' orthodox brotherhoods (sec. half of XIX – beg. of XX centuries), particularly the role of Ostroh Kyryl Mefodiy brotherhood in organization and holding a charitable Maecenas activity.

Key words: orthodox brotherhoods, Christian values, benefaction, charity, maecenas, spiritual enlighten.

Специфіка організації та проведення добродетельних заходів, надання благодійної допомоги, формування меценатського напрямку в історії православних народно-національних традицій має глибоку історію. Суть організації благодійності закладена в основі тих духовно-моральних переконань і понять добра, взаємодопомоги, щирості, безкорисливості, відданості і терпимості – що формують православну мораль суспільства, засновану на виховних християнських цінностях закладених в національній системі виховання. На сучасному етапі розвитку суспільства та формування націотворення науковий історико-педагогічний інтерес становить проблема дослідження історії благодійного руху в Україні. Тому метою нашої наукової розвідки є дослідження особливостей організації та проведення благодійно-меценатської діяльності православних братчиків (друга половина ХІХ – початок ХХ століття), зокрема, на прикладі вивчення досвіду діяльності Острозького Кирило-Мефодіївського братства.

Виклад основного матеріалу. Якщо розглядати благодійність як явище соціальне, то можемо припустити, що фактор надання благодійно-доброчинної допомоги виступає в дію тоді, коли суспільство виявляється нездатним забезпечити рівні можливості вільного розвитку всім своїм членам і не гарантує їм умови існування. Тоді справу надання допомоги знедоленим та бідним беруть на себе спеціальні державні установи та благодійні організації, приватні особи та особи духовного сану. Якщо ж в основу явища благодійності вкладають поняття про одну із найпотужніших морально-виховних духовних якостей особистості, яка, володіючи надзвичайним потенціалом прекрасних рис характеру, своєю наявністю формує характер

оточуючих і вдосконалює людину, то можемо припустити, що в особливостях організації та проведення добродійної роботи лежить надзвичайно потужний духовно-виховний аспект виховання людини [12, с. 100].

Історія української добродійної діяльності, меценатства, як однієї із її специфічних форм, – складова і невід’ємна частина національної історії та її відродження, специфіки організації національно-виховної системи. Витоки та поширення явища добродійності нерозривно пов’язані з етногенезом і культурогенезом в Україні й особливо з прийняттям християнства (988 р.). З утвердженням останнього та заснуванням церковної організації поширилося цілеспрямоване опікуєнство над знедоленими та немічними. Релігія стала рушійною силою розвитку добродійності, яка визнається нормою християнської моралі й втіленням чеснот її представників [7, с. 159]. У середні віки та нові часи церква і, зокрема, монастирі були центрами соціальної допомоги знедоленим і незаможним, виконуючи три основні функції: забезпечення нужденних грошима й натуральними продуктами (милостиня), а також лікування та навчання [13, с. 31]. Невипадково в сучасних словах «сестра милосердя» й «брат милосердя» збереглися пам’яті про те, що першими людьми, які присвятили себе благородній справі догляду за знедоленими, були ті, хто прийняв чернецьку обітницю [7, с. 160].

Православну традицію організації та проведення добродійності провадили і братчики XVI – XVII ст., які, виступаючи «виразниками інтересів різних верств населення, в тому числі хворих, покалічених, одиноких, вкрай зубожілих людей, інвалідів, сиріт», сприяли збереженню християнської моралі Добра, Милосердя, Добродійництва, утвердженню загальнолюдських цінностей, традицій українського народу, його національної свідомості [11, с. 7].

Вивчення історії добродійності в культурно-освітній та громадській галузі другої половини XIX – початку XX століть у Волинській губернії дає можливість познайомитись з різноманітною діяльністю добродійних організацій, зокрема, православних братств, опікуєнських рад, меценатів, системою додаткового інвестування в розвиток освітньо-виховних традицій та для покращення суспільного життя. У другій половині XIX – початку XX століття вагому роль у культурно-громадському житті Волині відігравали православні церковні братства, які, переймаючи традицію організації та специфіку об’єднотворчих процесів братського руху XVI – XVII ст., діяли в Острозі, Старокостянтинові, Луцьку, Ковелі, Володимирі-Волинську, Житомирі, Кременці, Дубно і т.д., а також і в сільських парафіях [8, с. 169-171; 27, с. 74]. Однією з основних цілей діяльності братств була організація та здійснення добродійної, добродійно-меценатської роботи, спрямованої на реалізацію морально-виховних істин християнства. І як наслідок – у діяльності братств переважав релігійно-добродійницький напрям, а з поширенням братського руху, дедалі більше реалізовуючи добродійний напрям діяльності, православні братства проявляли свій громадсько-політичний та національно-культурний напрями. Згодом братства ставали центрами духовного просвітництва, заснованого на моральних істинах «нравственного и религиозного направления к достижению идеалов Истины, Добра, Милосердия и Красоты» [6, с. 2].

У 1864 році були видані «Правила о церковных православных братствах», що визначили основну мету їхньої діяльності, яка передбачала реалізацію «цели благотворительной и духовно-просветительной» [18, с. 956]. Оскільки «превыше всего задачей православных братств» було «возрождение православия в Западнорусском крае и очищение насколько возможно почвы православия от всякой примеси и воспитательное просвещение среди народа христианских православных моральных истин» [5, с. 145], то братства «учреждались с целью действовать взаимно друг на друга примером и поучением благочестно жить, укрепляясь в вере Православной, и вспоможение неимущим собратиям всеми возможными и дозволенными законом видами помощи» [22, с. 16].

В організації духовно-просвітницьких напрямів своєї діяльності, православні братства акцентували увагу на важливості впровадження християнських основ, які, маючи потужний гуманістичний потенціал, дієво впливають на: розвиток національних культурно-освітніх традицій; на формування особистості, акумулюючи її духовну сутність, спрямовують її до осягнення тих моральних якостей, основою яких є вищі поняття Добра, Віри, Любові [24, с. 27–28]. Враховуючи те, що духовність і релігійність сприяють вдосконаленню людини як особи, а відмінність їх полягає в тому, що духовність безпосередньо апелює до вищих цінностей (істини, добра, краси), а релігійність висуває на перше місце Бога, відповідно – ієрархи цінностей формується «згори», за посередництвом його авторитету, братчики для реалізації мети своєї діяльності апелювали до єдності духовно-релігійного впливу [25, с. 37]. Християнська духовність вивіщує потреби людини у моральності, знаннях, альтруїзмі, а відтак виступає фактором гуманізації особи – процесу сходження людини до своєї найпотаємнішої сутності через спрямування до надіндивідуальних цілей. Механізм цього процесу є самопізнання і самоаналіз, що веде до духовного самоперетворення людини [26, с. 17]. Виходячи з цього, християнська духовність, заснована на проявах добродійності та милосердя, – це завжди ціннісне домобудівництво особистості, це безкінечний шлях до формування свого внутрішнього світу, що дає змогу людині не залежати повністю від контексту, зовнішнього життя, тобто залишитися собі тотожним.

Враховуючи те, що під християнським поняттям добродійності розуміємо позитивну моральну якість, яка обстоє: любов до Бога, ближнього, віру в Бога, смирення, милосердя, терпіння, всепрощення [23, с. 96], організацію своєї життєдіяльності і духовного розвитку, що базуються на морально-етичних нормах християнських цінностей в контексті здійснення добра для людей заради самого добра, виділимо поняття «милосердя» – одного з найголовніших проявів добродійності, що розглядається як Божа благодать, яка сприяє подоланню людської гріховності: «Милосердія і правдою очищається гріх» (Притч. 16.6) [23, с. 193]. В основі духовно-просвітницької та добродійної мети діяльності православних братств розуміння милосердя зводилось до співстраждання, любові до ближнього, благочестя, правдолюбства тощо. Звідси і реалізація основних цілей православного братського руху через організацію добродійництва та меценатства: відкриття різного типу притулків для нужденних, «неимущих», безпритульних; заснування «странноприимных домов» для прочан; здійснення опікуєнства над вдовами, сиротами та людьми похилого віку, які не можуть себе забезпечити; організація «лечебниц для приходящих», шпиталів, аптек для тих, хто потребував допомоги, «вспомогательных больниц и приютов» для військовослужбовців; заснування «вспомогательных касс» для надання безвідсоткової позики а також заснування крамниць, де можна було придбати товари побутової та сільськогосподарської необхідності за значно дешевими цінами тощо [21, с. 127–128].

Одним із перших православних братств, яке продовжувало традиції добродійності у Волинському краї, було Св. Кирило-Мефодіївське братство засноване з ініціативи графині Антоніни Дмитрівни Блудової у 1865 році в Острозі. У статуті братства з приводу напрямів добродійної діяльності було зазначено, що визначені завдання братства повинні уособлювати реалізацію «істинно православної цели: братской любви – любви к ближнему», сформованої з благородних християнських рис – доброти, щирості, щедрості, безкорисливості, терпіння, лагідності, смиренності, працьовитості, незрадливості, вірності, сили віри та постійності у своїх переконаннях [3, с. 9]. Братчики постійно турбувались про: надання матеріальної та фінансової допомоги

малозабезпеченим, безпритульним, знедоленим; підтримку та допомогу вдовам та сиротам; організацію меценатсько-благодійної допомоги вихованцям начальних закладів, виділення благодійних стипендій учням і ученицям; підтримку випускників та сприяння у їхньому подальшому навчанні та працевлаштуванні [4, с. 3]. За сприянням кирило-мефодіївських братчиків було засновано: у 1865 році Жіноче графа Д. М. Блудова училище та братську школу при ньому; братську бібліотеку (1866 р.); «первоначальное училище» в с. Міклашах (1867 р.) та братську школу для хлопців в селі Бриков (1868 р.); братську «лечебницу для приходящих больных» та аптеку при ній (1867 р.); «страннопримный дом» для паломників (1868 р.); Олександро-Маріїнський притулок для військовослужбовців (1878 р.) [2, с. 88, 200, 202, 204, 206, 209].

Заслугує на увагу запроваджена в братстві традиція меценатства. У Кирило-Мефодіївському братстві вона проявлялась через субсидії фінансових коштів для реалізації благодійних напрямів діяльності. Завдяки благодійним внескам приватних осіб або державних структур були створені так звані «капітали», які або були недоторкані (що становило основу фінансової каси братства) і приносили значимі відсотки, а прибутки з відсотків можна було виділяти на проведення благодійності; або які одразу і прямо використовувались у різних братських потребах. Найчастіше такі капітали йшли на фінансування училища, притулку, «лечебницы», «страннопримного дома». Відомі і «стипендиатские» капітали, що передбачали оплату за навчання та утримання вихованок жіночого училища [3, с. 46–47]. До числа таких пільгових учениць належали в першу чергу сироти, напівсироти, з малозабезпечених сімейств, доньки військовослужбовців, що загинули під час військових дій або доньки збіднілих дворян, при умові, що дівчата зарекомендували себе відмінним навчанням та зразковою поведінкою і обов'язково були православного віросповідання [16, с. 33].

Братська «лечебница для приходящих больных» була заснована у 1867 році [4, с. 9]. Лікарня, розміщена поряд з училищем, складалась з двох кімнат: перша кімната – приймальня та аптека, друга – де проживала аптечна дама. Щоденно, у визначений час лікарі надавали безкоштовні консультації, а також безкоштовно виділяли потрібні ліки всім, хто звертався за допомогою [14, с. 13]. «Лечебница для больных» існувала на утриманні братства. Значна допомога (як фінансова так і матеріальна) була надана завдяки підтримки імператриці: щороку у квітні до острозької братської «лечебницы», згідно наказу імператриці Марії Олександрівни, надсилалась благодійна допомога у вигляді медикаментів, ліків а також матеріальна допомога одягом. Тому братська лікарня забезпечувала не лише медичною допомогою, але й «состродательным уходом» за хворими, матеріальною підтримкою, а інколи, для підтримки сил, і харчуванням зі столової училища [1, с. 481–482]. Всього обсяг роботи, незалежно від того чи це надання консультацій лікаря, чи це виготовлення ліків, чи здійснення перев'язок, виконували два братські лікарі: Є. П. Левицький, завідувач «лечебницы», та С. А. Борщов. Відвідувачі, і братчики зокрема, з великою повагою та шаную відгукувались про їх сумлінне, кваліфіковане і разом з тим безкорисливе виконання своїх обов'язків. Посаду аптечної дами займала М. Разіна, а пізніше з 1 травня 1873 року Надія Павлівна Солодкєвич, яка вела справу з «любовью, усердием и знанием своего дела» [2, с. 205]. Відзначалась «лечебница для приходящих» ще й тим, що в окремих випадках при ній організовувались благодійні обіди для «нищих». [17, с. 5]. Активну участь в організації роботи «лечебницы» намагались брати якомога більше братчиків, особливо увага зверталась на допомогу вихованок жіночого училища: «Только научая умению и желанию помогать пострадавшим, отзываться своим нежным сердцем не горе людей, мы сможем воспитать те благородные и доброуचितные черты характера будущих жен и матерей, которые смогут оберегать и согревать добром, теплом, уютом и сердечностью свои семейства» [19, с. 19]. Підводячи підсумки, можна зазначити, що в «лечебницы для приходящих больных» щороку отримували безкоштовно поради та ліки близько 3 000 людей – загальна кількість яких, підраховуючи з 1868 р. до 1890 р. (період опікунства Кирило-Мефодіївським братством А. Д. Блудовою особисто), становила приблизно 50 000 осіб; ліків в цей період було видано до 138 000 найменувань [2, с. 204].

Кирило-Мефодіївське братство відзначилося ще однією особливістю реалізації благодійних напрямів своєї діяльності. 6 травня 1868 року в Острозі, навпроти братського приміщення було засновано «страннопримный дом» – місце перепочинку паломників, які, «поклонившись древней святыне Киевской, шли молиться в Почаевскую лавру» [2, с. 207]. В «страннопримном доме» подорожуючі мали змогу отримати безкоштовний притулок, харчування, а також, у разі необхідності, матеріальну допомогу одягом та взуттям. Для звітності братчики щороку подавали чіткий облік діяльності «страннопримника» в цифрах. Так, щороку тут перепочивали і отримували харчування від 300 до 400 паломників. Найбільшу кількість паломників православного віросповідання слід було очікувати напередодні великих свят, особливо навесні. Інколи траплялися і подорожуючі, що проходили довгий і важкий шлях з Польщі, Білорусії [20, с. 67]. У братчиків була традиція: щороку 6 травня (на честь дня заснування «страннопримного дома») організовувати благодійні обіди для «странников», паломників, дітей міських і сільських, бідняків, безпритульних. Окрім харчування малозабезпечені могли отримати допомогу одягом, взуттям та інших необхідними речами. В організації таких благодійних акцій знову ж таки обов'язковою була участь вихованок Жіночого графа Д. Н. Блудова училища, де вони «могли поучиться добродетели, сердечной щедрости, кротости, скромности» [10, с. 13].

Під час війни 1877-1878 рр. Кирило-Мефодіївське братство утримувало впродовж року «вспомогательную больницу» Червоного Хреста (на 16 місць) для поранених. Згодом за сприянням братчиків було побудовано притулок для сімейств поранених військовослужбовців (учасників подій 1877-1878 рр.), які через отримані поранення не могли повноцінно працювати і забезпечувати свою родину. Тому й планувалось влаштувати притулок так, щоб військові могли поселитись тут разом зі своїми сім'ями [16, с. 23]. «Вспомогательная больница» засновувалась з метою надання допомоги пораненим, стан здоров'я яких дозволяв привезти їх до Острога. Причому приймали не лише поранених, але й хворих на дизентерію та тиф. Враховуючи такий стан військових, стає зрозумілим, що окрім медичної допомоги вони потребували й матеріальної (одягом, взуттям, харчуванням). В період існування – з серпня 1877 по липень 1878 року – в «больнице» пройшло курс лікування 49 хворих [15, с. 47].

Для реалізації добродійних намірів турботи про знедолених, за сприянням Острозького Св. Кирило-Мефодіївського братства у 1878 році було засновано притулок для поранених військових «нижних чинов», які внаслідок отриманих поранень, не мали змоги забезпечувати свою сім'ю. А. Д. Блудова отримала дозвіл назвати притулок Олександро-Маріїнським на честь імператора та імператриці. Будинок, побудований під притулок, було всередині розплановано так, що кожен «призреваемый» мав одну велику кімнату з окремим виходом та комору. Кімната була настільки велика за розміром, що в ній можна було поселити всю сім'ю військового. Також кожній сім'ї було виділено по одній десятині землі; омеблювання кімнат, надання щомісячної фінансової допомоги членам сім'ї, допомога у пошуку роботи та забезпечення безкоштовного навчання дітей постраждалого, братчики брали на себе [9, с. 52]. Згідно статуту Олександро-Маріїнського притулку, прийняті на утримання мешканці зобов'язувались разом з братчиками вносити по 20 коп. на рік і обов'язково відвідувати церковні богослужіння, у випадку недобропорядної поведінки самих військових або членів їхньої сім'ї за розпорядженням опікунської ради вони можуть бути виселені з приміщення.

Фінансування для утримання притулку надходило з братської каси. Підтримка приміщення в належному стані, проведення ремонтних робіт озвоні і страхування належало до обов'язків опікунської ради притулку [15, с. 18–19].

Висновки. Отже, виправданість організації та заснування кирило-мефодіївськими братчиками різних форм реалізації завдань доброчинства є досить вагомим фактором і несе у собі як надзвичайно потужну виховну основу, так і доцільне практичне застосування, що все разом має важливе значення у формуванні суспільної думки та моралі. При організації благодійної діяльності, яка потребує своєрідної самопожертви задля інших, на основі духовних християнських принципів формуються позитивні риси характеру, відбувається реалізація, як зазначає один з провідних діячів братства В. Б. Бажанов, «смысла бытия человеческого – теплоты сердца, душевного участия и деятельной помощи страждущим и бедным, христианского снисхождения к другим и строгости к себе, терпения и кротости» [10, с. 15–16].

Узагальнюючи вищезазначене, підкреслимо, що гуманістичні ідеї народності і збереження християнських національних орієнтирів в освіті і вихованні були покладені в основу реалізації просвітницько-доброчинної програми православних братств Волинської губернії (друга половина XIX – початок XX ст.). Важливу роль у цьому процесі відіграло Острозьке Кирило-Мефодіївське братство. Акцентуючи увагу на формуванні духовно-моральних принципів християнства і апелюючи при цьому гуманістичними ідеями православ'я, кирило-мефодіївські братчики надзвичайно дієво сприяли формуванню та розвитку культурно-освітніх традицій Волині а також реалізації виховних імперативів християнських цінностей в суспільстві.

Джерела та література

1. Бурцева М. Сведения об училище находящимся при Острожском Кирилло-Мефодиевском Братстве, и о братской приходской школе и аптеке / М. Бурцева // Волинские Епархиальные Ведомости. – 1868. – № 17. – Часть неофициальная. – С. 479–482.
2. Быков Н. П. Острожское Св. Кирилло-Мефодиевское Братство. Очерк его возникновения и деятельности. Материалы к истории Братства. 1865–1910 гг. / Н. П. Быков. – СПб.: Типография В. Киришбаума, 1910. – 242 с.
3. Быков Н. П. Пятидесятилетие состоящего под Высочайшем Его Покровительством Государя императора покровительством Острожского Св. Кирилло-Мефодиевского православного церковного Братства. 1865–1915 гг. Историческая записка / Н. П. Быков. – СПб.: Типография В. Ф. Киришбаума, 1915. – 424 с.; Приложения. – 108 с.
4. Графиня Антонина Дмитриевна Блудова и Кирилло-Мефодиевское Острожское Братство: В память десятилетия со времени кончины основательницы / Под ред. И. П. Хрущева. – СПб.: Типо-литография В. В. Комарова, 1903. – 26 с.
5. Девятисотлетие Православия на Волини 992–1892. Ч. I. – Житомир, 1892. – XV+619+12 с.
6. Демков М. И. Курс педагогики для учительских институтов, высших женских курсов и педагогических классов женских гимназий / М. И. Демков. – Москва: Изд-во «Наследники Братьев Салаевых», 1908. – 338 с.
7. Донік О. М. Благодійність в Україні (XIX–початок XX століття) / О. М. Донік // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 159–177.
8. Жилко С. І. Російська православна церква на Волині (1793–191 рр.) / С. І. Жилко. – Житомир: Журфонд, 1996. – 174 с.
9. Известия Св. Кирилло-Мефодиевского братства за 1880–1884 гг. – СПб., 1885. – 57 с.
10. Известия от Св. Кирилло-Мефодиевского братства за 1883 год и начало 1884 г. – Острог: Типография П. А. Никитина. – 52 с.
11. Кособуцька Г. П. Милосердя братств як вияв менталітету українського народу / Г. П. Кособуцька // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії [Текст]: Наукові записки РДГУ / М-во освіти і науки України, РДГУ; [редкол.: Р. М. Постолювський, Л. О. Шелюк, С. С. Троян та ін.]. – Рівне: РДГУ, 2008. – Випуск 13. – С. 3–8.
12. Ланчуківська Л. І. Благодійність як соціальне явище / Л. І. Ланчуківська // Шоста Всеукраїнська наукова конференція з історії краєзнавства. Луцьк, вересень-жовтень, 1993 р. / Голова редколегії П. Т. Тронько. – Луцьк, 1993. – С. 100–101.
13. Морозова А. Г. Благодійна культурно-освітня діяльність українського православного духовенства і козацтва (XVI – перша половина XVII століття) / А. Г. Морозова // «Православ'я – наука – суспільство: проблеми взаємодії»: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції – За ред. В. В. Масненка, Черкаси: ЧНУ, 2004. – С. 30–32.
14. Отчет Кирилло-Мефодиевского братства за 1873 год. – СПб., 1874. – 72 с.
15. Отчет Кирилло-Мефодиевского братства за 1877–1878 гг. – СПб., 1879. – 73 с.
16. Отчет Кирилло-Мефодиевского братства за 1878–1879 гг. – СПб., 1882. – 87 с.
17. Отчет Кирилло-Мефодиевского братства за 1888–1889 гг. – СПб.: Типография Глазунова, 1889. – 24 с.
18. Отчет о состоянии православного церковно-приходского Свято-Покровского Братства в с. Кричильск, Ровенского уезда, Волинской губернии за 1901 год – 1-го октября 1902-й первый год своего существования // Волинские Епархиальные Ведомости. – 1906. – № 31. – Часть неофициальная. – С. 956–971.
19. Отчет [Острожского] Св. Кирилло-Мефодиевского братства за 1876 год. – СПб., 1877. – 57 с.
20. Отчет Острожского Св. Кирилло-Мефодиевского братства за полугодие 1884 г. И за первые месяцы 1885 года в г. Остроге, Волинской губернии. – Острог: Типография П. А. Никитина, 1885. – 71 с.
21. Папков А. А. Церковные братства. Критико-статистический очерк о положении церковных братств к началу 1893 года / А. А. Папков. – СПб., 1895. – 287 с.
22. Проект устава Архангело-Михайловского братства в городе Житомире при церкви Собора Святого Архистратига Михаила // Волинские Епархиальные Ведомости. – 1906. – № 1 и 2. – Часть официальная. – С. 16–22.
23. Релігієзнавчий словник / [За ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика]. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
24. Ярмусь С. Духовність українського народу: короткий орієнтаційний нарис / С. Ярмусь. – Вінніпег: б.в., 1983. – 150 с.
25. Dajczer T. Oryginalność chrześcijaństwa na tle innych religii / T. Dajczer // Chrześcijaństwo wśród religii. – Warszawa, 1990. – 356 list.
26. Gomes Barbosa A. Duchowność w dzisiejszym świecie / Barbosa Gomes // Communio. – 1995. – № 6. – L. 14–17.
27. 1000-ліття Православ'я на Волині / [Упорядник М. Моліс (о. Миколай)]. – Дубно, 1992. – 149 с.

УДК 94 (477.8) «1918-1923»

Леся Бойчук, аспірант Прикарпатського національного університету імені В. Стефаніка (науковий керівник д. і. н., проф. В. В. Грабовецький)

ГРОМАДСЬКО - ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КИРИЛА ТРИЛЬОВСЬКОГО У ПЕРІОД ЗУНР (1918-1923 РР.)

У статті досліджено участь К. Трильовського у національно-визвольних змаганнях на західноукраїнських землях у 1918–1923 рр. через призму громадсько-політичної діяльності, яка охоплювала січову організацію, участь в державних органах влади ЗУНРу, участь у народних вічах та публіцистичну роботу.

Ключові слова: Кирило Трильовський, громадсько-політична діяльність, Українська Національна Рада, Українська Радикальна партія, Селянсько-радикальна партія, «Січ».

В статтє исследовано участие К. Трилевского в национально-освободительной борьбе на западноукраинских землях в 1918-1923 гг. через призму его общественно-политической деятельности, которая

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Нагірний Віталій (Краків, Польща)

Ятвязький похід галицько-волинських князів 1248/49 року: перебіг і результати 3

Ващук Дмитро (Київ)

Пограниччя у Великому князівстві Литовському: від конфлікту до правового вирішення 6

Бартош Іван (Ніжин)

Татарський фактор у Литовсько-Московському протистоянні (1474–1480 рр.) 8

Денисюк Василь (Луцьк)

Волинський селянин проти польського шляхтича:

соціальна природа конфлікту у Луцькому повіті в 1795–1860 рр. 10

Трофімук Тетяна (Луцьк)

Удосконалення законодавчої бази виконання рекрутської повинності єврейським населенням

Правобережної України у 20–50-х рр. XIX ст. 13

Гальчинський Богдан (Київ)

Формування засад демократичного світогляду М. В. Лисенка

в умовах українського національного відродження середини XIX ст. 17

Желізняк Василь (Кременець)

Губернатор в системі управління Правобережної України 20

Буліга Микола (Луцьк)

Юридичне забезпечення виборів до Державної Думи царської Росії

(за матеріалами Волинської губернії) 22

Іваненко Оксана (Київ)

Участь учених-природознавців Харківського університету

в міжнародних наукових форумах на початку XX ст. 25

Хома Іван (Львів)

1-ий полк Січових Стрільців під командуванням Є. Коновальця (березень–квітень 1918 р.):

від створення до розформування 28

Мягка Ольга (Миколаїв)

Національно-культурний розвиток польської національної меншини

Південної України в 20-х рр. XX ст. 32

Терещук Марія (Рівне)

Здобуття вищої освіти українцями Галичини у 1919– 1924 роки 35

Гуменюк Оксана (Рівне)

Церковні процеси на початку Другої світової війни

в новоприсланих землях (вересень 1939–червень 1941 рр.) 38

Кокоско Федір (Миколаїв)

Колабораціонізм в роки війни.

Військові формування в складі вермахту і військ СС 41

Ляхно Віта (Полтава)

Місцева окупаційна преса Полтавщини про виїзд і перебування

української робочої сили в країнах Третього Райху 43

Маринченко Ганна (Миколаїв)

Релігійно-церковне життя у Південній Україні в повосенний період 46

Бойко Вікторія (Луцьк)

УРСР в структурах ООН у післявоєнні роки 48

Ревенко Віра (Миколаїв)

Організація і діяльність сільської художньої самодіяльності

повоєнного періоду в Південній Україні (1945–1955 рр.) 51

Ляхно Олександр (Полтава)

Партійно-державна репресивна політика щодо Спільки Церков ЄХБ у 1960–1980-их роках 54

Середюк Тетяна (Івано-Франківськ)

Вплив еміграційних процесів на родинні відносини українського населення

в кінці XX – початку XXI століття (на прикладі Івано-Франківської області) 57

Ніжник Альона (Рівне)

Правове становище пізньопротестантських конфесій

на українських землях у другій половині XIX – початку XX ст. 60

Грипич Світлана, Білявцева Ольга (Рівне)

Бібліографія культури України доби незалежності як основа підготовки

фахівців-культурологів (на прикладі фондів наукової бібліотеки

Рівненського державного гуманітарного університету) 63

Булига Ірина (Рівне)

Державно-конфесійні відносини в Україні: проблеми та перспективи 68

Коржик Ольга (Луцьк)

Роль державних структур у реалізації міграційної політики на Волині 71

СЕКЦІЯ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Коберник Ніна (Рівне) Соціально-культурні передумови формування світогляду Кирила і Мефодія	74
Юсупович Адріан (Jusupović Adrian) (Варшава, Польща) Zasięg terytorialny ziemi drohickej w średniowieczu	77
Ісмаїлова Ленора (Луцьк) Характер взаємовідносин Кримського ханства та Османської імперії (70-ті роки XV–XVI ст.)	80
Степонавичене Лирия (Вильнюс) (Литва) Некоторые особенности реализации норм залогового права (в первые годы действия второго литовского статута)	83
Степанов Дмитро (Москва) Отечество и народ. Польское протонациональное самосознание и Освободительная война украинского и белорусского народов 1648-54 гг.	88
Шеретюк Руслана (Рівне) Імперське законодавство кінця XVIII ст. як джерело політики російського самодержавства щодо Уніатської церкви	91
Блох Юлія (Рівне) Лейбористська еліта британського суспільства: оцінка зовнішньополітичних кроків країни на початку XX століття	95
Мишков Віктор (Рівне) Російська Православна церква та старообрядництво: шляхи та проблеми об'єднання	98
Клим'юк Уляна (Івано-Франківськ) Погляди Романа Дмовського на розвиток ідеї польської державності під час Першої світової війни	101
Кузьбіда Малгожата (Kuźbida Małgorzata) (Перемішль, Польща) Zarys dziejów ukraińskiej polityki międzynarodowej: analiza porównawcza z okresu Ukraińskiej Republiki Ludowej jej wpływ na współczesność w kontekście rozwoju doktryny państwowej	104
Щавлінський Микола (Мінськ, Республіка Білорусь) Формирование белорусских частей в Одессе в контексте создания белорусской государственности (1917 – 1919 гг.)	107
Кукса Олександр (Мінськ, Республіка Білорусь) Создание советских республик Белоруссии и Украины в начале 1919 г.: отличия и закономерности	109
Сай Галина (Рівне) Експедиції й погроми євреїв у Другій Речі Посполитій (1918 – початок 1920-х років)	111
Бунечко Сергій (Рівне) Політико-правове становище національних меншин Польщі та їхні майнові права (1918–1939 рр.)	114
Бородинська Ліна (Рівне) Культурницька діяльність євангельських християн у Польщі (1918–1939 рр.)	117
Сидорик Надія (Івано-Франківськ) Німецька національна меншина Польщі в зовнішній політиці Німеччини (1919–1939 рр.)	120
Чорненький Роман (Івано-Франківськ) Мисливство як елітарний засіб відпочинку населення Станиславівського воєводства (1921–1939 рр.)	124
Цьвенк Хенрик (Święk Henryk) (Ченстохов, Польща) Polacy i Rosjanie. Historyczne aspekty skomplikowanych stosunków	127
Мігун Дмитро (Мінськ, Республіка Білорусь) Планы нацистского руководства Германии в отношении Беларуси и Украины в преддверие Второй мировой войны	130
Афоніна Ірина (Київ) Культурно-масові заходи як чинник впливу на формування історичної пам'яті про Другу світову війну в американській та радянській зонах окупації Німеччини (1945–1949 рр.)	135
Оксамитний Юрій (Луцьк) Радянсько-ізраїльські відносини під час палестинської війни 1948–1949 рр.: військово-технічні аспекти	137
Разіцький Віталій (Кременець) Особливості втілення в життя завдань інформаційної політики США в Саудівській Аравії у 40–50-х рр. XX ст. історичної пам'яті суспільства	140
Десятничук Ігор (Рівне) Суспільні процеси в Чехословаччині в 60-х рр. XX ст. як передумови кризи 1967–1970 рр.	144
Віруцька Світлана (Рівне) Події 1968 року в Чехословаччині: югославський резонанс	146
Слесаренко Андрій (Рівне) Прореформаторські та антиокупаційні виступи державно-партійного керівництва й громадськості в Чехословаччині (друга половина 1968 р.–1969 р.)	149
Мартинчук Інна (Рівне) Внутрішньополітичні реалії Словаччини 1993–1998 рр. в оцінках представників євроатлантичних структур	152
Загарій Андрій (Ізмаїл) Економічна співпраця України та Росії в 2000-х роках	156

Гайдукевич Анастасія (Рівне) Історична політика Росії та Польщі кінця XX – початку XXI ст.: шлях до порозуміння?	160
Давидчук Сергій (Рівне) Візит А. Лібермана 4–9 грудня 2009 р. до України та його значення для розвитку українсько-ізраїльських відносин	163
Кошій Юлія (Київ) Проблема Гібралтару в контексті інтеграції Іспанії в НАТО	166
Філіпчук Ігор (Рівне) Філософські ідеї Карела Косіка та Івана Світака	170
Постоловський Руслан (Рівне) Чеські демократичні традиції у вимірі історичної пам'яті суспільства	171
Троян Сергій (Рівне) Цивілізаційні особливості України у вимірі глобалізації	177
Киридон Алла (Київ) Колорит пам'яті у «просторі досвіду» і «горизонт очікувань» у перехідні епохи	180
Білянський Олег (Тернопіль) Особливості суспільно-політичного розвитку Польщі (1991–2005 рр.)	182

СЕКЦІЯ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО

Синюк Сергій (Рівне) Двір волинського князя Володимира Васильковича як осередок книжної культури в історичних джерелах та українській історіографії	186
Лопацька Наталія (Рівне) Особливості еволюції статусу Дерманського монастиря у кінці XVI – першій половині XVII ст.	189
Капустін Гліб (Рівне) Детермінанти формування навчально-виховного вектора діяльності православних братств на Волині у другій половині XIX ст.	192
Тимочко Ірина (Рівне) Аспекти благодійницької діяльності Острозького Кирило-Мефодіївського православного братства	195
Біляк Леся (Івано-Франківськ) Громадсько-політична діяльність Кирила Трильовського у період ЗУНР (1918–1923 рр.)	198
Галуха Василь (Рівне) Передумови та законодавче забезпечення меліорації на Волині у міжвоєнний період	202
Паврозник Тетяна (Рівне) Взаємовідносини партії «Сельроб» з польською владою у міжвоєнний період	205
Переходько Наталія (Рівне) Діяльність станцій опіки над матір'ю та дитиною у Західній Волині (1921–1939 рр.)	209
Давидюк Руслана (Рівне), Гладка Лариса (Рівне) Заборона Рівненської повітової «Просвіти»: причини та наслідки	211
Ткачук Ірина (Кременець) Роль діячів «Просвіти» в історії Волині (20-30-ті рр. XX ст.)	214
Ткачук Ірина (Острог) Організаційна структура та програмні засади Товариства імені Петра Могили (1931–1939 рр.)	216
Синяк Степан (Рівне) Участь польських парамілітарних організацій Волині в святкуваннях ювілейних дат Польської держави	219
Кравчук Дмитро (Рівне) Партизанський рух на Рівненщині у 1941–1944 рр.: передумови, етапи розгортання	222
Чернявський Валерій (Миколаїв) Качественный и количественный состав населения, вывезенного на принудительные работы в Третий рейх в 1941–1944 годах (на материалах Николаевской области)	225
Добровичинська Валентина (Рівне) Культурне дозвілля цивільного населення та німецьких окупантів у м. Рівному (1941–1944 рр.)	229
Мазурок Валентин (Кременець) Суспільно-політичні процеси на Волині на завершальному етапі Другої світової війни	232
Антонюк Ярослав (Острог) Керівництво і структура оунівського підпілля на Берестейщині (1944–1952 рр.)	235
Ленартович Олег (Луцьк) Збройна боротьба на Волині (1944–1945 рр.)	238
Вертелецька Наталія (Рівне) Динаміка етнонаціональної структури населення Рівненщини після Другої світової війни (1944–1953 рр.)	241
Шафраї Олена (Рівне) Ідеологічний контроль над освітньою галуззю західноукраїнських областей у повоєнний період	245
Скакальська Ірина (Кременець) Спогади Ю. Шумовського як джерело з історії діяльності духовної інтелігенції Волині першої половини XX ст.	247
Сорочинська Тетяна (Рівне) Становлення радянської системи педагогічної освіти на Рівненщині: спроба ретроспективного аналізу	250

Борейко Галина (Рівне)	
Професійний театр Рівного 50–60-х років XX століття	253
Ларькіна Людмила (Рівне)	
Створення комісії сприяння за дотриманням законодавства про релігійні культу на Рівненщині (1960–1965 рр.)	256
Загребельна Людмила (Острого)	
Християни віри євангельської на Рівненщині (60-ті – середина 80-х рр. XX ст.)	258
Соловей Олександр (Кременець)	
Кременецька тюрма як знаряддя боротьби окупаційних режимів з населенням краю	261
Томаченко Олександр (Луцьк)	
Краєзнавство в системі шкільної історичної освіти	265

СЕКЦІЯ ІV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Пшеничний Юрій (Дубно)	
Керамічний комплекс ранніх слов'ян із села Липа Дубенського району Рівненської області	269
Блануца Андрій (Київ)	
Ординський посол Михайло Васильович Свиноський та історія надання йому маєтку Свинохи на Волині (два документи про надавчу політику Ягеллонів на українських землях Великого князівства Литовського)	271
Чекурков Василь (Рівне)	
Основні типи керамічного посуду XV – першої половини XVII ст. за результатами розкопок 2005 року в Дубні	274
Бурян Олександр (Кишинів, Республіка Молдова), Красножон Андрій (Одеса)	
Конструктивні характеристики Бендерської фортеці (XVI–XVIII вв.)	277
Войтюк Олексій (Рівне)	
Достовірність робіт Наполеона Орди на прикладі малюнків замків у Острозі, Тайкурах і Корці Рівненської області	282
Бундюченко Тетяна (Миколаїв)	
Формування демократичного світогляду М. М. Аркаса під впливом родини	284
Якобчук Світлана (Київ)	
Листування Ф. П. Матушевського до С. О. Єфремова як джерело дослідження громадського життя початку XX ст.	287
Якобчук Надія (Київ)	
Листування І. М. Каманіна з І. І. Білозерським (1903–1909 рр.) як історичне джерело	289
Березовський Олег (Київ)	
Друковані періодичні органи українських партій Наддніпрянщини (1905–1914 рр.) у вітчизняній історіографії	292
Сова Андрій (Львів)	
Символіка українських організацій «Сокіл» у Галичині (кінець XIX століття – 1939 р.)	295
Назарова Катерина (Миколаїв)	
Аграрна історія УРСР наприкінці 1920– початку 1930 років як предмет досліджень сучасної зарубіжної історичної науки	299
Зеркаль Микола (Миколаїв)	
Сучасна історіографія історії України 20-х років XX століття	303
Нефьодов Дмитро (Миколаїв)	
Історіографія підпільно-партизанського руху у Південній Україні в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1944 рр.): аналіз мемуарних джерел	306
Турчин Тетяна (Івано-Франківськ)	
Сучасна українська історіографія про умови праці та побуту українських «остарбайтерів» у Німеччині в роки Другої світової війни	309
Мармілова Ольга (Донецьк)	
«Донецький вісник» як джерело вивчення історії остарбайтерів Донеччини	312
Кондратенко Олег (Київ)	
Підготовка узагальнюючого курсу «Нариси стародавньої історії УРСР»	315
Хрящевська Людмила (Миколаїв)	
Тенденції етнодемографічного розвитку української нації у XX – на початку XXI ст.	318
Пастушенко Тетяна (Київ)	
Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні (Дослідження за методом усної історії в Україні: світовий досвід та вітчизняні перспективи)	321
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	326
ЗМІСТ	329

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – *В.М. Шеретюк*

Комп'ютерна верстка – *В.Б. Самсонюк*

Обкладинка – *Г.В. Волохов*

Підписано до друку 29.11.2010 р.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Наклад 300 прим. Обліково-видавничих аркушів 31,7.
Замовлення № 91/1.

Відруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету,
вул. С.Бандери, 12, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненській державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Вип.20. – Рівне: РДГУ, 2010. – 333 с.